

Югозападен университет „Неофит Рилски“

СТАНОВИЩЕ

от

Доц. д-р Гергана Падарева-Илиева

член на научно жури в конкурс за присъждане на научната и образователна степен „Доктор“ в научна област 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.4. „Обществено здраве“, докторска програма „Логопедия“

на

Цветомира Стефанова Брайнова

Дисертационен труд на тема: ДИАГНОСТИЧЕН ТЕСТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ФОНОЛОГИЯ ПРИ ДЕЦА В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Научен ръководител: Доц. д-р Миглена Симонска

I. Обобщени данни за научната продукция и дейността на кандидата

Докторант Цветомира Брайнова е завършила бакалавърската си и магистърска степен в Нов Български Университет, а в момента е асистент към Катедра „Логопедия“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“ и практикуващ логопед. Участвала е в множество сертификационни обучения и в 4 проекта. Членува в сдружения, асоциации, една от които международна. Автор (в това число съавтор) на общо 20 публикации за периода от 2017 до 2022 г., по-голямата част от които са публикувани доклади от студентски, национални и международни научни форуми, което показва една завидна научна активност. Към автореферата докторантката посочва 4 публикации в научни издания, две от които в чужбина, в съавторство със своя научен ръководител, и по темата на дисертационния труд, с което надхвърля необходимите 30 точки по минималните национални изисквания в научна област 7. Здравеопазване и спорт.

II. Оценка на научните и на практическите резултати и приноси на дисертационния труд.

Дисертационният труд съдържа 191 стандартни страници и включва увод, три глави, изводи, приноси, заключение, препоръки, възможности за бъдещи изследвания, библиография и приложения в 12 страници. Използваната литература се състои от 162 библиографски единици (31 на кирилица и 131 на латиница)

Целта на това научно изследване е да проучи фонологичното развитие при типично развиващи се български деца в предучилищна възраст и като резултат да създаде диагностичен инструмент.

За да бъде постигната тази цел, докторантката съвсем правилно посочва, че е необходимо това да се направи, като се вземат под внимание езиковата система и звуковата структура на българския език, защото само така тестът ще има основание да претендира за

нормативност по отношение на езика, на който са носители изследваните лица. Необходимостта от подобен тест е ясна – използването на нормативни данни за други езици по отношение на развитието на фонологично равнище, както впрочем и въобще на всички лингвистични равнища, е най-малкото научно необосновано, да не говорим, че по този начин биха могли да се направят погрешни изводи, които да доведат до грешна диагностика.

Първа глава представлява литературен обзор, където се представят някои фонологични теории, които стоят в основата на изучаването на детската реч, въпроси, свързани с езика, фонетиката и фонологията. Като изключим някои неточности в терминологията (например „придобиване“ на звукове, „повърхностна“ структура/репрезентация) и др., докторантката успява да разгледа накратко базови и съвременни теории, на които се основават изследванията във фонологичното развитие на децата и в този смисъл извежда и основната теория, на която нейното изследване се основава, а именно – обвързването на фонологичното развитие при децата с трудности при учленяването на звуковете. Докторант Брайнова представя звуковата страна на българския език, като се опира на някои от наличните източници, а също така и звуковете промени, които предстои да наблюдава в своето изследване. Би могла да се прецизира терминологията по отношение на някои от понятията (напр. звук – фонема – варианти (с. 18), а също така да се вземе под внимание, че в българския език не е прието да се говори за наличие на дифтонги във вокалната система (с. 21 цит. Boyadzhieva (2015)). Като цяло обаче в рамките на тези части без излишно разточителство и с ясна представа за целта на теоретичното въведение Брайнова представя теоретичната основа за своето изследване. Интересни от лингвистична гледна точка, даже приноси, ми се струват частите, свързани с фонологичното развитие и фонологичното нарушение, особено своеобразната дискусия в рамките на тези части, посветена на трудностите при определянето/разграничаването на артикулационните и фонологичните нарушения (с. 30-31). В този смисъл е интересно например доколко към цитираната Теория на фонологията като човешко поведение на Tobin (2009a, 2009b) (с. 34), според която целта е „да [се] постигне максимална комуникация при минимални усилия“ (с. 35), може да се добави стремежът към облекчаване на артикулационните усилия в контекста на Принципа за речево-езиковата икономия като фактор, свързан с речевата реализация? А що се отнася до диагностицирането на посочените нарушения, Брайнова съвсем коректно посочва, че трябва също така да се отчита и диалектната среда, наличието на билингвална ситуация и т.н.

Във втора глава ясно са дефинирани целта на дисертационния труд, както и подбудите за извършване на това изследване. За да бъде постигната определената цел, се поставят 9 задачи, чиято последователност и необходимост е напълно обоснована. Изследването преминава в 6 етапа, като проверява 2 научни хипотези, които се основават на статистическа проверка на получените резултати. Докторантката анализира данни от голям брой деца – 382, описани възрастово и пополово в процентно съотношение. Методологията за провеждане на изследването е съвсем ясно и точно описана. В същия стил са представени и отделните субтестове, които включват очаквана продукция (назоваване, повторение, генериране) на речеви единици с различна дължина.

Така, докторант Брайнова създава диагностичен инструментариум, разработен, за да анализира речта на изследваните деца на три нива. За целта разработва методика с определен брой думи, съдържащи различен брой срички. Стремежът е да се осигурят надеждни нормативни данни за модели на фонологични процеси при българските деца в периода на предучилищна възраст – между три и седем години. Освен това тя разработва, на базата на получените данни, и инструмент за оценка, която автоматично да анализира данните. Намирам изпълнението на тези две основни дейности като изключително приносно в областта, още повече че Брайнова обосновава изследването си в комуникативно-социален контекст, което още повече го поставя в групата на значимите и належащи инструменти по отношение на речево-езиковото развитие на съвременните деца между 3 и 7 години.

Дисертационният труд установява, че за изследване на фонологичните процеси в детска възраст (поне що се отнася до целите на това изследване) задачата за назоваване на съществителни имена по картина е достатъчно информативна и предоставя изчерпателна информация по отношение на поставената цел. Докторантката правилно забелязва, което би трябвало и да се очаква от деца в норма, че задачата за повторение на изречения се оказва лесна и така информацията, получена от нея не е релевантна за фонологичното развитие. Относно синтактичните и прагматичните компетентности (що се отнася до тази методология), прозодията и дължината на изказването, задачата за генериране на изречения е достатъчно информативна.

Резултатите от така проведените изследвания водят докторантката до категорични изводи, че с повишаване на възрастта на изследваните деца „фонологичните процеси, които използват, за да улеснят изказванията си“, намаляват. Все пак тук е важно да се посочи, че става дума за повишаването на възрастта в рамките на изследваната възрастова група (3-7 години), защото при по-големите деца фреквентността на елизиите например със сигурност ще започне да се увеличава, предвид наличните в науката доказателства за елизиата като най-често срещаната звукова промяна в съвременната българска реч (Божанина, 2019). От лингвистична гледна точка би било интересно едно тълкувание на получените резултати, което касае някои от звуковите промени (тук „фонологични грешки“). Например как се приемат „грешки“ като редукцията на гласни, ако те са извън ударение, като се има предвид, че редукцията е характерна за неударените вокали в българския език, а също и някои асимилационни процеси?

В дисертацията си Брайнова разработва методология за диагностичен инструментариум, базиран на българския език (!), с очаквано (предвид липсата на подобен тест) сериозно приложение в практиката на речево-езиковите терапевти. Той също така би могъл да бъде използван и за сравнение при изучаване на детската реч в различни възрастови групи от лингвистична гледна точка с цел да се установят и анализират определени процеси и явления в съвременния български език.

III. Критични бележки и препоръки

Някои от бележките с този характер са описани в предишната част на това становище. Те засягат преди всичко първа глава на дисертацията и представляват терминологични неточности, които биха могли да се избегнат, ако теоретичното представяне се основава на повече български езиковедски текстове, което препоръчвам докторантката да направи, ако реши да отпечата труда си. В този смисъл при отпечатването да се вземат под внимание и наличните неточности в изказа и отделни грешки (основно пунктуационни).

Въпреки че дисертацията не е в лингвистичното направление и нейната цел не е да дискутира върху лингвистичните теории задълбочено, предвид факта, че тя може да представлява интерес и за учени лингвисти, е важно да се отбележат някои факти. Фонологията като научно направление в лингвистиката (не „тема“ (с. 5) от своето създаване, свързано с името на Ф. дьо Сосюр и структурализма (20-те години на XX век), изучава звуковата страна на езика, а оттам насетне прераства и в разглеждане на структурата на езика изобщо. По това време започва да се говори за *дихотомията* език-реч и съответно за разликата между звук и фонема (Вж. Илиева, 2005). В този смисъл се откриват и дребни неточности в теоретичната част на текста (например с. 20).

Държа да отбележа обаче, че що се отнася до приносната част на това изследване, посочените тук бележки *в никакъв случай не я омаловажават*, напротив целта им е да се повиши още повече стойността на този труд, в който проличават вложени големи усилия, работоспособност, целеустременост и аналитичност.

IV. Заключение

Представената ми за оценка дисертация е съвместно разработен труд – детайлно описан и представен в традициите на трудовете от този академичен жанр. Проличава методичната работа, сериозната подготовка и способността за анализ на огромен по обем речеви материал, като се следват стандартите за разработването на подобни тестове. Не бива да се пренебрегва фактът, че докторант Брайнова работи по теста с ясното съзнание за необходимостта той да лежи на основата на звуковите специфики на българския език, фреквентността на определени единици в езиковата реализация и някои супрасегментни особености, което аплодирам. Разработеният тест е необходим и вярвам, че ще има своето достойно място както в научната, така и в практическата работа на логопеди и лингвисти.

Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационния труд.

Трудът е преминал проверка на програмата за автентичност на фирмата „Turnitin“ и не надхвърля допустимия процент съвпадения.

Предвид посоченото в това становище и представените от докторант Брайнова дисертационен труд, автореферат и публикации, гласувам уверено „ЗА“ присъждането на научната и образователна степен „Доктор“ на Цветомира Брайнова.

Дата: 30.04.2023 г.

Член на научното жури:

Доц. д-р Гергана Падарева-Илиева

South-West University "Neofit Rilski"

OPINION

from assoc. prof. Gergana Padareva-Ilieva, PhD, South-West University "Neofit Rilski"

for obtaining the educational and scientific degree "Doctor" (PhD) / scientific degree "Doctor of Science" in professional field 7. „Healthcare and sport“, professional field 7.4. „Public health“, PhD Program „Logopedy“

with a dissertation on the topic: "DIAGNOSTIC TEST FOR PHONOLOGY RESEARCH IN PRESCHOOL AGE CHILDREN",

presented by Tsvetomira Braynova, doctoral student in the Department of Logopedy

with supervisor: Assoc. Prof. Miglena Simonska, PhD

I. Summary data on the candidate's scientific output and activity

PhD student Tsvetomira Braynova completed her bachelor's and master's degrees at New Bulgarian University, and is currently an assistant at the Department of Logopedy at South-West University "Neofit Rilski" and a practicing speech therapist. She participated in numerous certification trainings and in 4 projects. He is a member of associations, one of which is international. Author (and co-author) of a total of 20 publications for the period from 2017 to 2022, the majority of which are published reports from student`s, national and international scientific forums, which shows an enviable scientific activity. 4 publications are indicated in the abstract, two of which are published abroad, in co-authorship with her scientific supervisor, and on the topic of the dissertation work. She exceeds the required 30 points according to the minimum national requirements in scientific field 7. Health care and sports.

II. Evaluation of the scientific and practical results and contributions of the dissertation work.

The dissertation contains 191 standard pages and includes an introduction, three chapters, conclusions, contributions, conclusion, recommendations, future research opportunities, bibliography and appendices in 12 pages. The used literature consists of 162 bibliographic units (31 in Cyrillic and 131 in Latin).

The purpose of this scientific research is to study phonological development in typically developing Bulgarian preschool children and as a result to create a diagnostic tool.

In order to achieve this goal, PhD student quite rightly points out that it is necessary to do this by taking into account the linguistic system and the sound structure of Bulgarian language, because only then the test will have grounds to claim normativity in terms of the language, which is the mother tongue for the children involved. The need for such a test is clear – using normative data for other languages in terms of development at the phonological level, as well as at all linguistic levels, is at least scientifically unfounded and this even could lead to wrong conclusions and wrong diagnosis.

The first chapter is a literature review, which presents some phonological theories that underlie the study of children's speech, issues related to language, phonetics and phonology.

Excluding some inaccuracies in the terminology (e.g. "pridobivane" of sounds, "povarhnostna" structure/representation), etc., PhD student manages to briefly present the basic theories on which the research in children's phonological development is based and in this sense brings out the main theory on which her research is based, namely – linking phonological development in children with difficulties in articulating sounds. PhD student Braynova presents the sound system of Bulgarian language, relying on some of the available sources, as well as the sound changes that she is about to observe in her research. The terminology could be specified in relation to some of the concepts (e.g. sound – phoneme – variants (p. 18), and it should also be taken into account that in Bulgarian language no diphthongs are found in the vowel system (p. 21 cit. Boyadzhieva (2015)). However, within these parts, briefly and with a clear idea of the purpose of the theoretical introduction, Braynova presents the theoretical basis for her research. I find the sections on phonological development and phonological disorder interesting and also helpful, especially the kind of discussion within these sections on the difficulties in defining/differentiating articulatory and phonological disorders (pp. 30-31). In this sense, it is interesting, for example, to what extent the presented Tobin's (2009a, 2009b) (p. 34) Theory of Phonology as Human Behavior, according to which the goal is "to [achieve] maximum communication with minimum effort" (p. 35), can be related to the ease of articulatory efforts in the context of the Theory of Speech-Language Economy? Of course, as far as the diagnosis of such disorders is concerned, Braynova quite correctly points out that the dialect environment, the presence of a bilingual situation, etc., must also be taken into account.

In the second chapter, the purpose of the dissertation work, as well as the motivations for carrying out this research, are clearly defined. In order to achieve the goal, 9 tasks are set, the sequence and necessity of which is fully justified. The research goes through 6 stages, checking 2 scientific hypotheses, which are based on statistical verification of the obtained results. PhD student analyzed data from a large number of children - 382, described by age and gender in a percentage ratio. The methodology for conducting the research is quite clearly and accurately described. The subtests, which include expected production (naming, repetition, generation) of speech units of different lengths, are presented in the same precision. Thus, PhD student Braynova created a diagnostic tool developed to analyse the speech of the examined children at three levels. For this purpose, she develops a methodology with a certain number of words containing a different number of syllables. The aim is to provide reliable normative data on patterns of phonological processes in Bulgarian children in the period of preschool age - between three and seven years. In addition, she develops, on the basis of the obtained data, an evaluation tool that automatically analyses the data. I find the implementation of these two main activities extremely contributing to the field, especially since Braynova bases her research in a communicative-social context, which even more places it in the group of significant tools regarding the speech-language development of Bulgarian children between 3 and 7 years.

The dissertation finds that for the study of phonological processes in children's speech (at least as far as the objectives of this study are concerned) the task of naming nouns from a picture is sufficiently informative and provides comprehensive information regarding the set goal. PhD student correctly observes, as should be expected of children not diagnosed with CD, that the sentence repetition task turns out to be easy and thus the information she receives is not relevant to phonological development. Regarding syntactic and pragmatic competences (as far as this methodology is concerned), prosody and utterance length, the sentence generation task is sufficiently informative.

The results of the studies carried out lead Braynova to definite conclusions that as the age of the studied children increases, "the phonological processes they use to facilitate their utterances" decrease. However, it is important to point out here that we are talking about the increase in age within the studied age group (3-7 years), because in the speech of teenage children the frequency of

elisions, for example, will certainly start to increase, given the available in science evidence for elision as the most common sound change in modern Bulgarian speech (Bozhanina, 2019).

In her dissertation, Braynova develops a methodology for a diagnostic tool based on Bulgarian language (!), with an expected (given the lack of a similar test) serious application in the practice of speech-language therapists. It could also be used for comparison when studying children's speech in different age groups from a linguistic point of view in order to establish and analyse certain processes and phenomena in modern Bulgarian language.

III. Critical notes and recommendations

Some notes of this nature are described in the previous part of this opinion. They primarily concern the first chapter of the dissertation and represent terminological inaccuracies, a significant part of which could be avoided if the review was based on more Bulgarian linguistic works, which I recommend to be done if Braynova decides to publish her thesis. In this sense, the available language inaccuracies, as well as punctuation mistakes should also be taken into account.

Although the dissertation is not in the linguistic field and its purpose is not to discuss linguistic theories in depth, given the fact that it may be of interest to linguists too, it is important to note some facts. Phonology is a scientific field in linguistics (not a "topic" (p. 5), and since its appearance, associated with the name of F. de Saussure and structuralism (20s of the XX century), studies the sounds of languages, and from there it grew into an examination of the structure of the language in general. At that time, the language-speech dichotomy and, accordingly, the difference between sound/phone and phoneme (see Ilieva, 2005) were set in Linguistics. In this sense, minor inaccuracies are also found later in the theoretical part of the text (for example, p. 20).

However, I would like to point out, that the remarks mentioned here in no way detract from the contribution of this work, on the contrary, their purpose is to increase even more the value of the thesis, in which great effort, efficiency, analyticity and determination are evident.

IV. Conclusion

The dissertation submitted for evaluation is a conscientiously developed work - described in detail and presented in the traditions of this academic genre. It reveals PhD student Braynova as a researcher with an ability to analyse a huge volume of speech material, following the standards for the development of such tests. We should not ignore the fact that PhD student Brainova worked on the test with a clear awareness of the need for it to be based on the sound specifics of Bulgarian language, the frequency of certain units in the language realization and some suprasegmental features, which I applaud.

The developed test is necessary and I believe it will have its rightful place in both the scientific and practical work of speech therapists and linguists.

The abstract corresponds to the content of the dissertation work.

The paper has been verified by the Turnitin authenticity program and does not exceed the allowable percentage of matches.

Given the stated in this opinion and taking into account the presented dissertation work and scientific research I give confidently my positive assessment and recommend to the esteemed

members of the Academic Board to award Tsvetomira Braynova the educational and scientific degree “Doctor”.

30th April 2023

Jury member: Assoc. Prof. Gergana Padareva-Ilieva, PhD